

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA 2 (P2)

HLAKOLA/TLHAKUBELE 2015

MATSHWAO: 70

NAKO: dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 21.

DITAELO LE TLHAHISOLESSEDING HO MOHLAHLOBUWA

Pampiri ena e fupere tlhahisoleseding e latelang:

1. Bala ditaelo tsena ka hloko pele o araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima karolo e hlahisang dikahare tsa pampiri leqepheng le latelang, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse thehilweng dibukeng tseo o ithutileng tsona. Ka mora moo o bale dipotso tseo, o nto kgetha tseo o lakatsang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE NNE, e leng:

KAROLO YA A: Padi/Nobele/Novele (35)
KAROLO YA B: Tshwantshiso/Terama (35)
KAROLO YA C: Palekgutshwe (35)
KAROLO YA D: Dithothokiso (35)

4. Araba dipotso TSE PEDI feela, potso E LE NNGWE ho tswa dikarolong le ha e le dife TSE PEDI.

KAROLO YA A: Padi/Nobele/Novele
Araba potso ya padi/nobele/novele eo o ithutileng yona.

KAROLO YA B: Tshwantshiso/Terama
Araba potso ya tshwantshiso/terama eo o ithutileng yona.

KAROLO YA C: Dipalekgutshwe
Araba dipotso tsa dipalekgutshwe ka BOBEDI.

KAROLO YA D: Dithothokiso
Araba dipotso tsa dithothokiso ka BOBEDI.

5. Sebedisa lenanennetefatso bakeng sa tataiso.
6. Latela ditaelo tse qalong ya KAROLO e NNGWE le e NNGWE ka hloko.
7. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
8. Qala karolo KA NNGWE leqepheng LE LETJHA.
9. O eletswa ho sebedisa nako ka moo ho sisintsweng: Sebedisa metsotso e 60 ho ngola karolo ka nngwe.
10. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE:

Leqephe lena le tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o lakatsang ho di araba, ntle le hore o bale pampiri kaofela.

KAROLO YA A: PADI/NOBELE/NOVELE

Araba potso ya padi/nobele/novele eo o ithutileng yona.

NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	LEQEPHE
1. <i>Mahlale a kopane Lekwa</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	5–7
2. <i>Bosweu ba Lehlwa</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	7–9
3. <i>Sehlekehleke sa Deidro</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	9–11

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya tshwantshiso/terama eo o ithutileng yona.

4. <i>Sefi</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	35	12–14
----------------	----------------------------------	----	-------

KAROLO YA C: PALEKGUTSHWE

Araba dipotso ka BOBEDI tsa dipalekgutshwe.

5.1 <i>Modia</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	18	15–16
LE			
5.2 <i>Modia</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	17	16–17

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO

Araba dipotso ka BOBEDI tsa thothokiso.

6.1 <i>Mantaha Hoseng</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	17	18–19
LE			
6.2 <i>Bo se bo fihlile</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	18	20–21

Lenanennetefatso:

Sebedisa lenanennetefatso lena ho nnetefatsa hore na e fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO YA	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: PADI/NOBELE/NOVELE Dipotso tse kgutshwane	1–3	1	
KAPA			
B: TSHWANTSHISO/TERAMA Dipotso tse kgutshwane	4	1	
KAPA			
C: PALEKGUTSHWE Dipotso tse kgutshwane	5.1–5.2	1	
KAPA			
D: DITHOTHOKISO Dipotso tse kgutshwane	6.1–6.2	1	

ELA HLOKO: Etsa bonnete ba hore o arabile dipotso tse karolong TSE PEDI feela.

KAROLO YA A**PADI/NOBELE****POTSO YA 1****MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie**

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng palekgutshweng yohle.

Ka bohlae ba hae a be a se a qalella: 'Ngwana ka nna ke ntate lepolesa, ke tšile kwano ka taba e kgolo. Mokotlana oo ke buang ka wona, ntatao o ne a kentse noha e kotsi hampe ka ho wona. Ke a bona o batla letlalo la yona. Jwale noha eo ke ena ka lebokoseng ka mona! Ngwana batho a tshoha ha a utlwa tseo.

'Jwale he ngwana ka, matha o yo bitsa ntatao mane moo o reng o ile teng. O re a phakise ke tla mo emela mona.'

Moshanyana o ile. Ha a kgutla a re mme Mmasekala o re ntatae o qeta ho tsamaya, ha a bolela hore na o nkela hokae, feela o hara motse mona. 'Matha haholo ngwana ka o yo bolella eo, mmao Mmasekala hore a tle a bolelle ntatao ha a ka mmona hore bontate mapolesa ba ne ba le teng mona. A mmolelle hore ba tshesitse ntlo ya hae, ha mmoho le mabokose ana hobane o ruile noha mona ...!

Ao, ngwana a hana ho utlwa hore ntlo ya habo e a tsheswa! A matha ho ya ha Mmasekala. A fihla teng a lla, a le meokgo a re: 'Mme Mmasekala ... thusang hle le batle ntate ... ntate yane o re mapolesa a tšilo tshesa ntlo eso. O re ho na le noha monono ... oho thusang hle mme ..!

- 1.1 Diketsahalo tsena di etsahala motseng ofe? (1)
- 1.2 Ke lebaka lefe le entseng hore mophetwa enwa a tle sebakeng seo o se boletseng ho 1.1? (1)
- 1.3 Mophetwa eo diketsahalo tsa pale di itshetlehleng ka yena o bitswang? (1)
- 1.4 Karolo eo ho yona kgohlano e holang, mme mathata a eketseha e bitswang? (1)
- 1.5 Nehelana ka dintho TSE PEDI tsa bohlokwa tse lokelang ho hlahella tlhekelong/tlhahisong ya pale. (2)
- 1.6 Hobaneng ha Mananyetsa a ne a tsamaye ha Ramoroko e sa le hoseng haholo? (1)
- 1.7 Ke ntho efe eo Tlhoriso le bana ba neng ba ekga dishweshwe ba e entseng ka ho tshwana? (2)
- 1.8 Ho tsamaya lehlabatheng ha Mananyetsa ho bile le ditlamorao dife? (2)
- 1.9 Ka dintlha TSE THARO akaretsa se ileng sa etsahala lapeng la Mananyetsa mohla Sekgukguni a fumanang Mananyetsa a le siyo. (3)

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse thehilweng palekgutshweng yohle.

'Le tla ntjhabela hole lena letsatsi. Letona le neng le mpheleheditse le itse ke nke mmila ona. Feela banna, pula e ile ya fafatsa, mme hlabathe lena le a tshwasa, le a tetebela; le tla ntsamaisa butle.

'Ha e le Sekgukguni yena, e tla be e le hore o a hlanya haebenyaneng o hopola hore nna ke tla arolelana le yena tjhelete ena. Le ho leka, ena ke ya ka ke le mong. Ha ke na mosebetsi le ha eba o shwelletse ka lebitleng ka mane .. eo taba ke ya hae a le mong, ebile o tla be a nthusitse ...!

Sekgukguni ha a bona shwalane e tiya, metsotso e eja babedi Mananyetsa a sa bonahale a rera ho tswa ka lebitleng leo e saleng a paqama ka ho lona tsatsi lohle. Tlala le lenyora di iphile matla. Pula ke ena e ntse e fafatsa, mme Mananyetsa ha a bonahale. A botha naheng, thokwana le motse.

Yare hoba bosiu bo wele fatshe, mme tsatsi le tjhabe, Sekgukguni a kena motseng ka lenyele, a patile mohwasa. Tsebe ya hae e le lethwethwe, a hlokometse se buuwang ke batho. Ba mmotsang moo a tswang, a re tjhe o mpa a iphetela, o tswa mapolasing, mme o ntse a batla mosebetsi.

- 1.10 Ke Nnete kapa Mafosi hore boqhekanyetsi bo a lefa ho ya ka diketsahalo tsa pale ena? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 1.11 Mananyetsa o re: *'Ha e le Sekgukguni yena, e tla be e le hore o a hlanya haebenyaneng o hopola hore nna ke tla arolelana le yena tjhelete ena. Ha ke na mosebetsi le ha eba o shwelletse ka lebitleng ka mane ...'*
- 1.11.1 Ha seapadi se bua se le seng jwalo ka Mananyetsa qotsong ena, seo se bitswang? (1)
- 1.11.2 Qotso ee e senola Mananyetsa e le motho wa semelo sefe? (2)
- 1.12 Bontsha kamoo sebaka seo Sekgukguni a phelang ho sona, se nolofaleditseng Mananyetsa mosebetsi wa ho mo batla kateng. (2)
- 1.13 Mongodi o sebedisitse mokgwa/tsela efe ho senola semelo sa baphetwa ba hae? Tiisa karabo ya hao ka mohlala. (3)
- 1.14 Maele ana, 'dithoto ke lefa la ba bohlale' a dumellana le ketsahalo efe paleng ee? (2)
- 1.15 Ke ketsahalo efe ho tse latelang, eo o ka reng ke e nngwe ya tse bontshang **tharahano** paleng ee? Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang:
- A Kopano ya pele ya Mananyetsa le Sekgukguni borokgong ba Lekwa.
 B Kopano ya Mananyetsa le Sekgukguni ba arolelana tjhelete Pimville.
 C Mananyetsa o utswa mokotlana wa tjhelete moo Sekgukguni a neng a robetse teng ka lengopeng.
 D. Mananyetsa o iketsa ngaka e neng e phekola morena Ramoroko. (2)

- 1.16 O nahana hore Sekgukguni o entse hantle ha a ne a kgutlisetsa botle ka bobele, nakong eo a neng a utswa mokotlana wa tjehelete ha Mmadieketseng a ilo mo rekela mahleu? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 1.17 Na o ka re lebitso la pale ena le dumellana le diketsahalo tsa yona? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 1.18 Na ho a makatsa ho bona Mananyetsa le Sekgukguni ba arolelana tjehelete ka kgotso qetellong ya pale ee? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (3)

[35]**KAPA****POTSO YA 2****BOSWEU BA LEHLWA – Sello Moroe**

Bala diqotso tsena ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng palekgutshweng yohle.

Ka bona a fetoha ka tsela e makatsang, yaba o hula moya hole mme ka ntswe le molodi le tletseng lerato a re: 'Hlomi moratuwa, ke ntse ke o rata, mme nke ke ka kgaotsa ... Ke hlolehile ho ba le wena ka nama, empa ke o tshepisa ho ba le wena ka moya. Seo ke o kopang sona ke hore o hlokomele Sweubalehlwa'. Hoba a tjho jwalo, a bososela lebososelo leo e kang o a phoqa yaba o kwala mahlo a hae butle. A hula moya tlaase yaba o o ntsha hasesane yaba o tlola hanyenyane, mme a thola tu! Ke ile ka utlwa sello se bohloko se tswa ka mora ka. E ile ya ka ke torong. Ka sala ke tsherehane ke mo shebile ho se letho la mmele wa ka le tsamayang.

Eitse ha ke phaphama ka ipona ke le moalong wa bethe ya sepetlele, ke potapotilwe ke baheso le ba ha Fibane. Ka leka ho nahana hantle, empa ka hloleha ho utlwisisa tsohle ka botsa hape, kgetlong lena ke se ke ithaburanya le ho lla ha bohloko ke leka ho theoha empa baoki le dingaka ba be ba se ba le teng, ba mpalamisa betheng ka matla ba ba ba ntlhaba, mme ke qetelletse nakong eo. Ka mora mona ka leka ho iphumana hantle le hona ka botlalo.

- 2.1 Ke mophetwa ofe eo mongodi a reng o ile a fetoha? (1)
- 2.2 Lebaka le neng le etsa hore a fetohe ke lefe? (1)
- 2.3 Ho tlike jwang hore motho eo o mmoletseng ho 2.1 a iphumane a le sepetlele? (1)
- 2.4 Mophetwa eo diketsahalo tsa pale di itshetlehleng ka yena o bitswang? (1)
- 2.5 Mohopolo wa sehlooho o akaretsang paleng o bitswang? (1)
- 2.6 Se ileng sa etsahala sepetlele mohlang oo, se bile le ditlamorao dife tse bosula ho Hlomi? Bolela TSE PEDI. (2)
- 2.7 Bolela diketsahalo TSE PEDI paleng tse bontshang hore batswadi ba mophetwa eo o mmoletseng ho 2.1, ba ne ba rata Hlomi haholo. (2)

2.8 Nehelana ka dintho TSE THARO tseo malapa ana a mabedi, la ha Fibane le la ha Ntsibe a neng a tshwana ka tsona. (3)

2.9 Ka dintlha TSE THARO hlalosa kamoo Hlomi a ileng a itokisetsa mokete o moholo wa sekolo sa bona kateng. (3)

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng palekgutshweng yohle.

Moo ke reng ke tla mo aka hape, monyako wa buleha, ka tshoha ho bona e le mme wa hae. Ke ne ke tshohile haholo, empa ka makala ho mmona a bososela, yaba o kwala lemati. Moo ke ntseng ke tshohile jwalo, ka utlwa Dineo a re: 'Se ke wa tshoha Hlomi, mme o a o rata'. Ke ile ka makalla hoo hoba e ne e le la ho qala a mpona. Ka morao ho selemo nna le Dineo eo e neng e se e le mooki re ratana, ra nyalana; Sweubalehlwa e le ngwana wa rona; yena e le mosadi wa ka.

Tsatsi le latelang e ne e le Sontaha, ra tsoha e sa le ka matjeke boraro ba rona, mme ra ya lebitleng la Lerato. Ra fumana le kupeditswe ke lehlwa ka hodimo, mme le le lesweu le re twa! Sweubalehlwa o ne a ntse a ipapalla ka lona ha Dineo a etsa thapelo. Ke ne ke kgumame fatshe, ha ke ntse ke le shebile jwalo, ka bona tsohle tseo re neng re di etsa di feta ka pele ho mahlo a ka jwalo ka ha eka ke ne ke le setshwantshong. Ka le tshwara hoba thapelo e fele; ka le tiisa yaba ntswe la ka le tswa ka ho itaela la re 'Bosweu ba lehlwa'.

2.10 Ho ya ka diketsahalo tsa pale ee, o ka re lehlwa ke letshwao la eng? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)

2.11 Kamano ya Fibane le Hlomi ya neng a imisitse moradi wa hae, e mo senola e le motho wa semelo sefe? (2)

2.12 Maele ana, 'mamello e tswala katleho', a dumellana le ketsahalo efe paleng ee? (2)

2.13 Ke Nnete kapa Mafosi, hore mme wa Dineo, o ne a halefetse taba ya ho nyalwa ha moradiae ke Hlomi ya ileng a ikgantshetsa yena? Nehelana ka lebaka bakeng sa karabo ya hao. (2)

2.14 Ke ntlha efe e nnetefatsang hore sengolwa sena ke sa mofuta wa novele/nobe? Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang:

- A Se pheta diketsahalo tse reretsweng ho bapalwa sethaleng/kalaneng.
- B Se pheta diketsahalo tse hlahlamanang ho tloha qalong ho isa qetellong.
- C Se pheta ketsahalo e le nngwe ho tloha qalong ho isa qetellong.
- D Se pheta diketsahalo tsa nnete e seng tsa maiqapelo tsa bophelo ba motho.

2.15 Sesosa sa kgohlano e neng e le pakeng tsa Hlomi le bahlankana ba bang e ne e le sefe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

- 2.16 Ditaba tsa pale ena ke tsa mehleng ya kajeno. Nehelana ka diketsahalo TSE PEDI paleng tse tiisang polelo ena. (2)
- 2.17 Paleng ena mongodi o hlahisa ditlhare tsa setso di se na matla e bile di sa sebetse. Dumellana kapa o hanane le polelo ena. Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 2.18 Na Dineo o ne a nkile qeto e nepahetseng ka ho dumela ho nyalwa ke Hlomi ka mora lefu la Lerato? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 2.19 Ke ketsahalo efe eo o e ratileng ho feta tse ding paleng ena? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (3)
- [35]**

KAPA

POTSO YA 3

SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima

Bala qotso ena ka hloko, o nto araba dipotso tse tla e latela tse thehilweng paleng yohle.

Mobishopo a tholathola ho se hokae ha ntlo yona e kgutsitse e itse tu, ha e se feela ho oma ka dihlooho ho ba mo mametseng. Ha mobishopo a se a ba hwaladitse ka mahlo a hae a bohale, a ntshetsa puo ya hae pele.

'Kaofela ha rona mona re a tseba hore ha re babolai ka ho tlosa batho bana tseleng. Seo e neng e le sa bohlokwa le se re susumeditseng ho etsa jwalo, ke ho kenyesa diphofu tse ding tsa rona letswalo le tla di etsa hore di re tshabe le borokong, mme e re ha re re ho be tjee ho fele ho be jwalo. Ka mokgwa ona ke a le tiisetsa, benghadi, ha ho le ya mong motho ya tla re ema ka pele.

Lekgatheng lena ha nke ke ise diteboho tsa ka tse mofuthu ho metswalle ya rona ya Botswana le Swatinia bakeng sa mosebetsi wa bona o kgabane, oo ba iponahaditseng ka wona ha ba ne ba rala leano la ho tlosa bao ba babedi ke seng ke ba boletse'.

Bamamedi ba Mobishopo Biala ba boela ba oma ka dihlooho e le ho ananela puo ya hae. Ho ba sena se etsahale, mobishopo a boela a ba nyanyabetsa ka leihlo a nto bua hape.

- 3.1 Baphetwa bana bao mobishopo a buang le bona ke bomang? (1)
- 3.2 Kopano ena ya bona e tshwaretswe sebakeng sefe? (1)
- 3.3 Mosebetsi o kgabane oo mobishopo a neng a leboha metswalle ya bona ya Botswana le Swatinia ka wona ke ofe? (1)
- 3.4 Karolo eo bothata/qaka e rarolohang ho yona paleng e bitswang? (1)

- 3.5 Qabang kapa twantshano ya baphetwa ka hara pale e bitswang? (1)
- 3.6 Nehelana ka ditlamorao TSE PEDI tse bosula tse ileng tsa bakwa ke ketsahalo eo mobishopo a ileng a tsebisa benghadi hore mokgatlo wa bona o ne o tla e etsa kgwedding ya Mphalane. (2)
- 3.7 Ke dintho dife TSE PEDI tse bontshang hore ketelo ya Chikano Namibia e bile le molemo o moholo diphuputsong tsa hae? (2)
- 3.8 Nehelana ka dintlha TSE PEDI tseo e neng e le tsa bohlokwa puisanong ya Chikano le Ramaqiti mohla Chikano a neng a fihla Botswana. (2)
- 3.9 Ka dintlha TSE THARO hlalosa ketsahalo e nyarosang, e ileng ya etsahala kopanong ena ya mobishopo le benghadi. (3)

Boela o bale qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse tla e latela.

'Banna ba heso, ke motlotlo haholo ho le tsebisa hore nako jwale e fihlile ya hore nna le kgaitsedinyana ena ya ka, Dirisang re wele tseleng. Ha e le motswalle wa ka Nasala yena, o se a ikgethetse ho ya qetela bophelo ba hae ntlwanatshwana. Ha ke tsebe hore ntho e jwalo e bitswang ha e tla re motho a se a sebeditse hakanakana, ebe jwale ha a batle ho kgola ditholwana tsa mosebetsi wa hae'.

'Le nna ha ho moo ke yang teng', ke Dirisang eo.

'O reng Dirisang? Na e be ke utlwa hantle banna? O kenwe ke eng ka tsebeng, ngwana towe?' Ke Ramaqiti eo ka ho makala.

'Nna ke moholo ha ke le mokana. Kgale o ntshebedisa, aubuti. Jwale ke nako ya hore le nna nke ke phele le batho ba bang le ha eba bophelo boo ke bo fumana teronkong. Wena tsamaya o yo ja tjelete ya hao ka kgotso ntle ho nna. O ke se sitelwe dinaha tse ngata tjena, yare ha o qeta, wa nahana hore di tla o tlohela. Le ha ho le jwalo, nna ha ke o thibele ho ya moo o rerileng ho ya teng'.

'Mo jwetse, wena Dirisang', ke Chikano eo a thabile. 'Aubuti enwa wa hao o lahlehetswe ke kelello ya botho, mme o hloka thuso'.

- 3.10 Mantswe a Dirisang qotsong ee, a mo senola e le motho wa semelo sefe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 3.11 Ke kgohlano ya mofuta ofe e hlahellang qotsong ena, hobaneng o realo? (2)
- 3.12 Ke Nnete kapa Mafosi, hore mantswe a Dirisang qotsong ena, a ile a susumetsa Ramaqiti hore a tlohelle qeto eo a neng a se a e entse ya ho baleha? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)

- 3.13 Mobishopo Biala ke mophetwa ya ntlhanngwe hobane ...
Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang.
- A Paleng ke mohanyetsi.
B Paleng re bontshwa mahlakore a mabedi a hae.
C Paleng ena ke molwantshuwa.
D Paleng o hlahiswa ka lehlakore le le leng la bobbe. (2)
- 3.14 Hlalosa hore maele a reng, 'e bona mahe leraba ha e le bone', a dumellana
jwang le bophelo ba Katriena. (2)
- 3.15 Ha o sheba kamoo bophelo ba Amanda bo ileng ba qetella kateng, o ka re ke
thuto efe eo mongodi a nehelanang ka yona? (2)
- 3.16 Diketsahalo paleng ena ke tsa mehleng ya kajeno, ya tswelopele. Bolela
diketsahalo TSE PEDI feela ho nnetefatsa polelo ena. (2)
- 3.17 Na o ka re qeto ya dinaha tsa Afrika e Borwa ya ho lefa bokgothokgotho ba
tjhelete e neng e batlwa ke Bana ba Phiri, e ne e le e nepahetseng?
Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 3.18 Na boitshwaro ba Chikano ba hore hohle moo a fihlang ka tsa mosebetsi,
ebe o fereha dikgarebe tseo a kopanang le tsona ke bo amohelehileng?
Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 3.19 O ka re ke mophetwa ofe eo o mo ratileng ho feta ba bang paleng ena? Fana
ka lebaka la karabo ya hao. (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 35

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

POTSO YA 4**SEFI – DJ Nkutha**

Bala qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng tshwantshisong yohle.

TISETSO:	Ke ntate. E, ke ntate le taba tsa hae.
NKEPE:	Ntatao, ebe o entseng ntate Motaung?
TISETSO:	Ho ne ho le molemo ha a ne a shwele. O ne a ke ke a etsa tsena. Modimo o a bopa, a diehe ho lata
NKEPE:	Butle pele thaka ka ho betsa majwe. O hopole hore ntjapedi ha e hlolwe ke sebata, etswe mara ha a se na dihlwela a a wela. Le ha ke feitsi tjena mohlomong nka o thusa. Jwale o lakaletse ntate Motaung ntho e mpe hakaale ya ho tshwelwa ka mathe, ebe ke hobaneng?
TISETSO:	Ke ka baka la mesebetsi ya hae e fosahetseng. Motho o ka re ke ntate athe ke sarabane, ke re toti feela e hohotsweng dikgatamping kwana. Ke ntate hobane a metse ditedu feela, o hloka boikemelo, mme o okametswe ke ba bang e seng Krete. Ebile ke hopola Jobo. E, mohlanka wa ho hlapaola letsatsi leo a tswetsweng ka lona. Le nna ruri ke lakatsa lefu. Ha ke tsebe ke ne ke tswallwang.
NKEPE:	Ke eng mokgotsi? Le rona meheanyana re ka o hlaha leseding le hona ho o thusa.
TISETSO:	Ke a tseba hore o ka ntswela kgomo. Qaka ke ho re monwana ba o supile tlaase, hare difemeng kwana. Lonya le pelo e mpe di ropohile pelong ya hao jwalo ka batswadi ba hao. Ba ikeme, ba ferekanya lapa lesa. Ngwana lekala o tsamaya ka lekeke Nkepe.

- 4.1 Ke eng e utlwisitseng Tiisetso bohloko hakaale ho tswa qotsong? (1)
- 4.2 Bolela seapadi SE LE SENG feela se neng se tla thabiswa ke diketso tsa Motaung tse tenneng Tiisetso. (1)
- 4.3 Nehelana ka ntho E LE NNGWE ya bohlokwa e lokelang ho hlahella tlhekelong/tlhalisong ya terama. (1)
- 4.4 Seapadi seo diketsahalo tsa tshwantshiso di itshetlehleng ka sona se bitwang? (1)
- 4.5 Ke mekgwa efe E MERARO e ileng ya sebediswa ke dira tsa Motaung ho mo diha? (3)

- 4.6 Ketso ya Motaung ya ho se mamele mosadi wa hae, e ile ya mo tlisetsa ditlamorao dife TSE PEDI tse bosula? (2)
- 4.7 Ngola diketso TSE PEDI tseo Mmatlissetso le Mmankepe ba neng ba fapane ka tsona. (2)
- 4.8 Ke diketso dife TSE PEDI tseo Motaung a fihlileng a di etsa ha hae mohlang a neng a qala ho nwa jwala? (2)
- 4.9 Ka dintlha TSE PEDI akaretso puo ya Mmatlissetso ho Motaung, mohla mapolesa a neng a tlile ho mo tshwara ha Mmatshale. (2)
- 4.10 Na Nkepe e fela e le motho ya molemo jwalo ka ha a utlwahala temeng ee? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

Boela o bale qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng tshwantshisong yohle.

MMATSHELE: Hantlente bophelo ke ntho e jwang? Monna enwa o se a dula a hlenne ka nako tsohle. O se a batla hore bo mo akgele lebitleng ka nkane. Matla a hae a qephile. Sefahleho se na le '*puza face*'. O diha seriti sa ntlo ena le sa motse ka kakaretso. O botswa hona hoo a seng a hlapa hlooho feela. O a itlontlolla. Ha a kena ho nkga seputa ka tlong ka mona, hoo le batho ba mo qwayang. Meno a masehla ekare o koma romo ka matsatsi ohle. Maoto a maputswa ekare patsi ya mariha. Ka dieta ha ke sa bua, ke koduwa feela. Ekare kolobe ke kgale e kene e qhafutsa ka hara tsona. Dikausi di a robaha ke seretse. Seputa se ka tlong ka mona ke se ka hlohang. baoki sepetlele. (*A tholathola.*) Empa ruri ke a mo rata, teke o e ntsha e felletse mafelong a kgwedi. (*A makala.*)
Ke utlwa diqi ka ntle, ebe ke mang ke sa phomotse tjee?
Butle ke tla utlwa. (*Ho kena Motaung.*) *En nou mister?*

MOTAUNG: (*A kgathatsehile*) Kgotsa mofumahadi. Hei, (*A hula moya*) ruri ke kgathetse. Bitsolebe ke seromo. Ka nnete ke kgathatso. A ko mphe sematlana moo ke fedise matshwenyeho.

- 4.11 Diketsahalo terameng ee ke tsa mehleng efe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 4.12 Kgohlano e pakeng tsa Mmatlissetso le Mmankepe e bakilwe ke eng? (2)
- 4.13 Tema e ka hodimo e senola Mmatshale e le motho wa semelo sefe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 4.14 Diketso tsa Raboditse tsa ho tjehela Motaung sefi, di dumellana le tikoloho ya diketsahalo tshwantshisong ena. Nehelana ka lebaka le tiisang polelo ena. (2)

- 4.15 Ketsahalo eo ho yona kgohlano e fihlang bokgutlong, mme ho ke ke ha hlola ho senyeha ho feta moo, e bitswa eng? Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang:
- A Tharahano
B Tlhekelo
C Sehlohlolo
D Tharollo (1)
- 4.16 Polelo ee, 'ho se tsebe ke lebote' e dumellana le ketsahalo efe tshwantshisong? (2)
- 4.17 Mongodi o atlehile ho reha tshwantshiso ena lebitso le e tshwanetseng. Tiisa polelo ena o itshetlehile ka diketsahalo tsa tshwantshiso. (2)
- 4.18 Na o dumellana le mohopolo wa Raboditse wa hore ho ruta ngwana wa ngwanana, ke tshenyo ya tjhelete? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 4.19 O ka re mongodi o phethetse terama ena jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: PALEKGUTSHWE

Ho botsitswe dipotso tse pedi karolong ena. Araba potso TSE PEDI tse itshetlehleng palekgutshweng tse pedi tseo o ithutileng tsona selemong sena. Araba POTSO ya 5.1 le POTSO ya 5.2

POTSO YA 5**MODIA – MK Mofihli le ba bang**

- 5.1 Bala qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng palekgutshweng yohle.

HA SE NNA KE WENA

O ne a ipotsa dintho tse ngata tseo a neng a hloka motho ya ka mo thusang ho di araba. E neng e mo makatsa le ho feta ke ha a bona mkgwa oo methaka e neng e tsohetse motsamaisi matla a sefelo kateng. Ho hang o ne a sa utlwisise hore na se tsekiswang motsamaisi ke sefe.

O ne a sitwa ho utlwisisa hore na ke hobaneng ha motho e mong e moholo hakaalo a tla bitswa moshanyana, le hona a tshwantshwa le moshanyana, le hona ke bana ba banyenyane jwalo ka boRalehlatsa. O ne a sitwa ho utlwisisa hore na ke ka baka la eng ha motho a tla batla mosebetsi, e re ha a se a o fumane ebe jwale o hana ho o sebetsa. O ne a sa utlwisise hore na ke ka baka la eng ha batho ba morao tjena ba sa emele nnete ebile ba sa emele le ditaba tsa bona, empa ba batla hore ba thuswe ke ba bang ditabeng tsa bona.

Kwana morao moo a tswang teng methaka ya sala e thabile ha eo a tsamaile. Maleme a bona a boela a raroloha. 'Le se ke la kgathatseha banna ba heso. Monna eo o entse hantle a tsamaye, e le hore re tle re tsebe ho ka rera ditaba tsa rona hantle'.

- 5.1.1 Ke mophetwa ofe eo ho buuwang ka yena temeng ee? (1)
- 5.1.2 Ho ya ka diketsahalo tsa palekgutshwe ee, re ka re 'motsamaisi' ya temeng e ka hodimo ke mofuta ofe wa mophetwa? (1)
- 5.1.3 Bolela ketsahalo E LE NNGWE e ileng ya etsahalla Ralehlatsa le mookamedi ka ho tshwana. (2)
- 5.1.4 Ka dintlha TSE THARO akaretsa se ileng sa etsahala ha mookamedi a tla ikwalla ka kantorong. (3)
- 5.1.5 Dipuo tsa mophetwa eo o mmoletseng ho 5.1.1 di re tsebisa hore ke motho ya ... (nang le boikarabelo, se nang boikarabelo, nang le mamello). Kgetha karabo e nepahetseng ho tlatse sekgeo. (1)
- 5.1.6 Ke ntho efe E LE NNGWE e tiisang hore diketsahalo tsa palekgutshwe ena ke tsa mehleng ya moraorao tjena? (2)

- 5.1.7 Ke Nnete kapa Mafosi, hore basebetsimmoho le Ralehlatsa ba ne ba tshaba monga thavene? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 5.1.8 Ke ketsahalo efe E LE NNGWE e bontshang hore Ralehlatsa o ile a hatakela ditokelo tsa e mong wa bana bao ho buuwang ka bona palekgutshweng? (2)
- 5.1.9 Na mongodi o phethela ditaba tsa palekgutshwe hantle? Nehelana ka lebaka bakeng sa karabo ya hao. (2)
- 5.1.10 Ha o ne o le mosebetsimmoho le Ralehlatsa, na o ka be o ile wa kena morerong wa ho diha mookamedi? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

LE

- 5.2 Bala qotso e latelang ka hloko, o nto araba dipotso tse thehilweng palekgutshweng yohle.

HA HO JWALO KAHA KE NE KE NAHANA

Ha ba ntse ba ja, Mbedzi o ne a tshohile ho tshoha, hoo matsoho ana a hae a neng a thothomela. 'E ka ba ke ne ke kopanelang le moleko oo wa motho? E be ke tla phonyoha jwang diatleng tsa moleko oo wa motho? E ka ba ke ne ke dumellang ho tla le yena dijong? Ho thoba ha tla ha nkgolwa! E ka ba ke ne ke tlohelang haeso? Ho hang ha ke batle ho bonwa ke na le Chiperinga. Ho hang ha ke thabele mokgwa oo moleko ona wa motho o ntshebedisang ka wona. Ke hobaneng ha Chiperinga a ntimme monyetla wa ho ntsha maikutlo a ka?'

Eitse ha Mbedzi a lemoha hore enwa motswalle wa hae o tloha a lemoha hore o ntse a lothotha ho hong a be a se a re: 'Ruri koloi ena ya hao e ntle ka mokgwa o makatsang. Ha o bona ke thotse tjena, ke ntse ke nahana kamoo o phelang ha monate kateng.

Bakeng sa hore Chiperinga a mo arabe a re: 'tloho re tsamaye moshana. Ha re a tshwanela ho senya nako le ha e le e nyenyane. Na o a tseba hore nako ke tjhelete?' Ha a realo a be a se a ema. Mbedzi yaba ha a sa botsa, o se a mo sala morao ho leba koloing.

- 5.2.1 Mbedzi, o re ho thoba ha tla ha mo kgolwa. O ne a thoba a tswa naheng efe? (1)
- 5.2.2 Ke ntho efe E LE NNGWE ho tse latelang, eo mongodi a sa e sebedisang ho senola botho/semelo sa baphetwa palekgutshweng ena? (1)
- (Mosebetsi wa mophetwa/Diketso tsa mophetwa/Maemo a bophelo a mophetwa/Batswadi ba mophetwa).

- 5.2.3 Ke dintho dife TSE PEDI tseo o ka reng Mbedzi le Chiperinga ba ne ba tshwana ka tsona? (2)
- 5.2.4 Ka dintlha TSE PEDI feela akaretsa diketsahalo tsa mohlang Mbedzi a tla tswa kotsi. (2)
- 5.2.5 Ke ntho dife TSE PEDI tse tiisang hore tikoloho ya habo Mbedzi e ne e le ya mahaeng? (2)
- 5.2.6 Maele ana, 'tsietsi e latella tshotleho', a dumellana le ketsahalo efe palekgutshweng ee? (2)
- 5.2.7 Tema e ka hodimo e totobatsa kgohlano ya mofuta ofe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 5.2.8 Ke Nnete kapa Mafosi, hore naha ena eo boChiperinga ba leng ho yona, e na le menyetla e mengata ya ho ka iphedisa? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 5.2.9 Na o ka re mongodi o atlehile ho reha palekgutshwe ee sehlooho se e tshwanelang? Nehelana ka dintlha TSE THARO ho tiisa karabo ya hao. (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO

Ho botsitswe dipotso tse pedi karolong ena. Araba potso TSE PEDI tse itshetlehleng dithothokisong tse pedi tseo o ithutileng tsona selemong sena. Araba POTSO ya 6.1 le POTSO ya 6.2

POTSO YA 6

6.1 Bala thothokiso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

MANTAHA HOSENG – PM Ramathe

- 1 Mmele ona o boima, mesifa e hana ho sebetsa,
- 2 Mangole ke ditshetlalla a hana ha kobeha,
- 3 Motsamao ke wona wa Mantaha hoseng,
- 4 Empa ke tsona tsela tsa maoba diketsahalo.

- 5 Ngwananyana pina o bina 'Ebe ke ne ke etsang' Mmele o
- 6 futha sa leqeba o hana ho thetswa,
- 7 Maoto o a hulanya sa pere e babaela,
- 8 Empa ke tsona tsa maoba diketsahalo.

- 9 Tsotsi borukgwe bo tlamelletswe maraong,
- 10 Motsamao ke thinkgwithinkgwi, wona wa boMalaeta,
- 11 Empa kajeno o hata kwekwe,
- 12 E, ha se phoso ke tsona tsa Mantaha hoseng diketsahalo

- 13 Tlelereke ofising ke bothata,
- 14 Pene o e loma sa ngwana a nyanya,
- 15 Dipampiri ke sehlophahlopha tafoleng,
- 16 E, ke tsona tsa Mantaha diketsahalo.

- 17 Titjhere sekolong ke lenyora feela,
- 18 Metsi o a qhapha sa ntja lekesi,
- 19 Tae di nyehlile di hana ho tiya,
- 20 Empa ha se phoso ke tsa Mantaha diketsahalo.

- 21 Ngwana sekolo sehloho wee!
- 22 Kelello e hana ho tsepama dithutong,
- 23 O nahana tsa maoba diketsahalo bongata,
- 24 Empa ha se phoso ke tsa Mantaha diketsahal

- 6.1.1 Bolela dintho TSE PEDI tseo ho thweng mmele o a di etsa ka Mantaha hoseng. (2)
- 6.1.2 Qolla mantswe thothokisong a bontshang hore motho o a itshola ka seo a se entseng. (1)
- 6.1.3 Ke dibaka dife TSE PEDI tseo ho thweng ditlamorao tsa mafelo a beke, di iponahatsa ho tsona Mantaha hoseng? (2)

- 6.1.4 Qolla melathothokiso E MMEDI e bolelang hore ka Mantaha hoseng batho ba hloleha ho tsamaya. (2)
- 6.1.5 Lebitsomamarane le sebedisitsweng molathothokisong wa 15, le na le bohlokwa bofe molathothokisong oo? (2)
- 6.1.6 Bohlokwa ba mokgabisopuo o sebedisitsweng molathothokisong wa 18 ke bofe molathothokisong oo? (2)
- 6.1.7 Temathothokisong ya 3 ho sebedisitswe karaburetso ya mofuta ofe? Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang.
- A Karaburetso ya kamo (ho ama/thetsa).
B Karaburetso ya tatso.
C Karaburetso ya phofonelo (ho fofonela)
D Karaburetso ya pono. (1)
- 6.1.8 Lekgotsi le sebedisitsweng molathothokisong 21, le totobatsa maikutlo a mofuta ofe? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 6.1.9 Enjambamente/Molamotjetje/Molatswelli o sebedisitsweng molathothokisong wa 5 o sebedisitswe ka sepheo sefe, mme o o thusa jwang ho utlwisisa thothokiso ee? (3)

LE

6.2 Bala thothokiso ena ka hloko, ebe o araba dipotso tse tla e latela.

BO SE BO FIHLILE – TJ Mahapa

- 1 E bo, bo se bo fihlile ngwaneso,
- 2 Le kelello ha e sa tshwara,
- 3 Tsa metsotswana diketso e a di latola,
- 4 E di latola tje eka ngwana leseaqheme.

- 5 Amohela hle, bo se bo fihlile,
- 6 Diphateng ha o sa tsoha,
- 7 Batho ba se ba o bitsa moloi,
- 8 Ba re ke kgale o di bona.

- 9 Bo se bo fihlile ntjamme,
- 10 Hoba matla ha sa le yo,
- 11 Sa hao e se e le ho sala le bana,
- 12 Le hona ho ba etsetsa ditshomo.

- 13 Ruri bo se bo fihlile ngwaneso,
- 14 Ha o bua o bua ka bafu,
- 15 Bao o neng o eja mabele le bona,
- 16 Mehlang ya hao ha o sa phela.

- 17 E bo, bo se bo fihlile ngwaneso,
- 18 Takatso ya bophelo ha o sa na yona,
- 19 Tsa bophelo dintle ha o sa di bona,
- 20 O se o ikopela lefu ho fallela badimong.

- 6.2.1 Molathothokisong wa 5 ke eng eo ho thweng e amohelwe e se e fihlile? (1)
- 6.2.2 Bolela mesebetsi E MMEDI e etswang ke motho ya seng a le dilemong tsena tseo sethokisi se buang ka tsona temathothokisong ya 3. (2)
- 6.2.3 Nehelana ka mofuta O LE MONG feela wa poeletsamodumo e hlahellang molathothokisong wa 14. (1)
- 6.2.4 Temathothokisong ya 2 le ya 4 qolla mantswe A MABEDI a sebedisitsweng ka sepheo sa ho hatella/toboketsa seo ho buuwang ka sona. Qolla lentswe LE LE LENG temathothokisong ka nngwe. (2)
- 6.2.5 Hlaloa se bolelwang ke molathothokiso ya 2 le 3. (2)
- 6.2.6 Mothofatso o sebedisitsweng molathothokisong wa 2, o o thusa jwang ho utlwisisa molathothokiso oo? (2)
- 6.2.7 Sepheo sa sethokisi ke sefe ka phetapheto e hlahellang qalong ya temathothokiso ka nngwe? (2)

- 6.2.8 Bohlokwa ba phetapheto ya moelelo e sebedisitsweng molathothokisong wa 20 ke bofe molathothokisong oo? (2)
- 6.2.9 Bohlokwa ba lehokela/neeletsano e sebedisitsweng melathothokisong ya 3 le 4 ke bofe melathothokisong eo? (2)
- 6.2.10 Hlalosa kamoo sethohokisi se bopileng anastrofi kateng molathothokisong wa 19. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 35
MATSHWAO A PAMPIRI YOHLE: 70

